

L'educació, resposta a la incertesa

JAUME GRAELLS I VEGUIN, Director general de l'Educació Bàsica i el Batxillerat

EL PUNT, 13 de novembre de 2008

Avui és relativament fàcil acumular interrogants que dibuixin un escenari de crisi en les nostres escoles i instituts –i com a exemple tenim un article recent en aquest diari–. Si es carreguen les tintes, l'impuls retòric porta cap als colors del desastre i el col·lapse. Tanmateix, és menys freqüent emmarcar l'escenari educatiu en un context més general. Aquesta operació és imprescindible i mostra justament que la crisi de l'educació no és una crisi de l'educació, sinó més aviat la conseqüència de profunds canvis socials.

Una xifra –n'hi ha moltes més– és suficient per mostrar com la situació dels centres educatius és efecte de dinàmiques socials complexes, que tenen el seu origen en factors allunyats de les aules. Entre el curs 2000/2001 i l'actual, la població escolar, el nombre total d'alumnes que assisteixen als centres docents catalans, ha crescut dràsticament i de forma sostinguda. Avui hi ha prop de 200.000 alumnes més que a principis de la dècada. Això representa, en termes percentuals, un creixement del 19,3%; al voltant d'un 2,5% d'augment en cada curs escolar.

¿Això vol dir que la població ha crescut més ràpidament que els serveis públics que se li presten? No, no és així. La percepció general és que allò correcte és contestar afirmativament, però la realitat i les xifres són tan eloqüents com les de la demografia escolar. Entre el 2000 i el 2008 el total del professorat de l'escola pública ha crescut un 37,1%. La inversió

en construccions escolars ho ha fet un 218%. El pressupost del Departament d'Educació s'ha doblat en l'interval considerat, creixent any rere any sempre molt per sobre de l'IPC. Amb aquestes dades, no es pot parlar de deixadesa de responsabilitats per part del govern de la Generalitat de Catalunya.

La resposta, en termes econòmics, és suficient? Sens dubte no, ja que les tensions i les dificultats en els centres docents són una dada també irrefutable. Aleshores, què podem fer? Invertir més, sens dubte, i la llei d'educació vindrà acompanyada d'un fort increment pressupostari, uns 1.500 milions d'euros en els vuit anys del seu desplegament. Podríem ara insistir en el significat que això té en aquests moments d'incertesa econòmica. Ara bé, és preferible orientar la reflexió cap a altres horitzons. Perquè no podem encabir la nostra esperança en un canvi de rumb educatiu fonamentat tan sols en factors econòmics. Cal que conflueixin altres condicions per tal que aquest canvi es produeixi i, en aquest sentit, la llei d'educació és tan vigorosa com ho és la seva dimensió pressupostària.

Per començar, hi ha un ampli consens sobre la necessitat d'assolir el consens social i polític al voltant de les qüestions clau de l'educació. Aquesta aspiració ha estat present en totes les reformes empresades des de l'època de la transició a la democràcia. I sempre ha resultat insatisfeta. La llei d'educació, el tràmit de la qual al Parlament de Catalunya acaba de començar, sembla que serà una excepció. Tot fa pensar que un ampli ventall de partits de l'arc parlamentari català sabran trobar els elements fonamentals per arribar a un acord. Algunes veus, aferrissades defensores de la necessitat que té el nostre sistema educatiu d'estabilitat, diran paradoxalment que és una claudicació. No ho

serà. El consens ha de néixer de la coincidència en els eixos fonamentals de la transformació que es vol impulsar i, sobretot, de la coincidència a valorar l'educació com a factor clau de la revitalització econòmica i de la cohesió social.

Un altre aspecte central del projecte de llei és la manera en què es tracta l'existència de centres de titularitat pública i de titularitat privada. El perill de la segregació social de l'alumnat que escolaritzen els uns i els altres és avui un dels reptes més urgents del nostre sistema escolar. Fins ara les propostes per prevenir la segregació passaven, sense solució de continuïtat, de la manca de realisme –evident en totes aquelles mesures carregades d'utopia i d'accents uniformadors– a la impossibilitat de la seva aplicació en la realitat concreta de cada territori. Els processos d'escolarització són un exemple paradigmàtic d'aquesta fractura entre el desig i la realitat. La norma –el decret d'escolarització, per exemple– extrema les garanties, però després les realitats territorials s'imposen i forcen l'aplicació parcial, matisada i poc ambiciosa de les disposicions legals.

El projecte de llei mira el problema de la segregació escolar des d'una altra perspectiva. La institució de les direccions de les zones escolars transfereix la resposta a aquesta perillosa deriva des de l'espai de les grans propostes al de la gestió des de la proximitat en cada àmbit territorial. Apilar noves garanties i disposicions sobre les ja existents no és la solució. Les regles del joc són ja prou clares –i encara ho seran més–. L'important, però, és com es transformen, en cada barri i en cada municipi, en decisions concretes. No és, doncs, una qüestió només de produir noves normes, sinó d'assegurar la seva efectivitat. I la millor

manera de fer-ho és aproximar a la realitat del territori qui ha de decidir com s'ha d'aplicar la llei en cada cas particular.

Cal destacar un últim tret característic del projecte de llei. La forma més ràpida de fer-ho és revisar algunes informacions publicades recentment sobre l'organització dels anomenats «grups de nivell» que han decidit alguns centres. Algunes institucions han volgut vincular aquesta pràctica a l'empitjorament dels resultats educatius. No és aquest el lloc per indagar sobre el fons d'aquestes correlacions (què és causa, què és efecte).

Aquesta situació, però, permet explicar com entén el Departament d'Educació l'autonomia escolar. Des d'aquest concepte no té sentit voler imposar un model uniforme d'organització pedagògica. Les fórmules flexibles i diversificades han de servir a cada centre per modular la seva resposta a la diversitat del seu alumnat. L'autonomia escolar és això. El projecte de llei converteix en norma la confiança del Departament d'Educació en les direccions dels centres –reforçades i prestigiades– i en el seu professorat, al qual s'obre la possibilitat d'una carrera professional. Les direccions i el professorat són el millor actiu que té avui l'educació a Catalunya.

El projecte de llei dibuixa d'una altra manera la cultura de l'escola. Vol ajudar a crear una cultura de col·laboració entre el professorat i el teixit social. Vol ajudar el professorat a construir compartint les seves experiències amb les dels altres, i crear un clima de confiança en què es puguin comentar obertament els problemes i celebrar els èxits.